

Ing. Rastislav Pěgrík - VÚHU

PERSPEKTIVA A PODMÍNKY DALŠÍHO ROZVOJE TĚŽEBNÍ ČINNOSTI V SHR

Vysoká energetická náročnost direktivně řízeného hospodářství a nevyhovující struktura prvotních zdrojů energie vedly, zejména v posledních dvaceti letech, k neúměrně vysokému tempu čerpání uhelných zásob v SHR, které vztaženo na celkově vytěžitelné zásoby, dosáhlo špičkově až přes 1,4 % ročně, což je vysoko nad hodnotou, dosahovanou v ostatních státech s rozvinutým hornictvím (např. stejný údaj z r. 1988 činil v SRN 0,417 %, v USA 0,037 %, v SSSR 0,107 %, v Austrálii 0,103 %, v Polsku 0,562 % atp.).

S postupným nárůstem těžeb po 2. světové válce se stále více prosazoval lomový způsob dobývání a snižoval se podíl hlubinných dolů na celkové odbytové těžbě revíru, jak je zřejmé z následujícího přehledu.

Rok	Odbytová těžba (mil.t)	Podíl hlub. dolů (%)
1945	11,1	48,5
1960	39,1	27,5
1970	54,5	15,1
1980	66,7	8,4
1985	70,9	5,5
1990	60,7	4,8
1991	58,9	4,1

Maxima dosáhla těžba v r. 1984, kdy bylo vyprodukováno 72,8 mil. tun. Od roku 1985 se těžba neustále snižuje.

Realizace vysokých těžeb vedla ve svých důsledcích ke stavu napjatosti mezi technickými možnostmi těžby na jedné a územně ekologickými možnostmi krajiny na straně druhé. Tento fakt, spolu s připravovanou restrukturalizací národního hospodářství a snaha po snižování jeho enormní energetické náročnosti, proto bezpochyby povede k dalšímu poklesu těžby uhlí v SHR a k orientaci na "čistší" primární zdroje energie ve státě. Míra a dynamika tohoto poklesu bude diktována především těmito podmínkami:

- 1) územními a ekologickými limity, které bude nutno respektovat na území SHP,
- 2) potřebou a postavením hnědého uhlí ve struktuře prvotních palivoenergetických zdrojů, která se vytvoří postupnou restrukturalizací hospodářství,
- 3) konkurenceschopností hnědého uhlí ve vztahu k jiným palivům na trhu,
- 4) faktickou i finančně-devizovou dostupností těchto paliv.

Prvá podmínka, vyplývající z nebývalého rozmachu ekologického povědomí ve společnosti po listopadu 1989, našla svůj výraz v usnesení vlády ČR

- č. 287 z 2. 11. 1990, soubor opatření k odstranění životního prostředí Severočeského kraje
- č. 166 z 15. 5. 1991 ke kontrolní zprávě o plnění úkolu z usnesení vlády č. 287/90 a k návrhu aktualizace souboru opatření ...
- č. 331 z 11. 9. 1991 k dalšímu rozvoji Lomu Chabařovice
- č. 444 ze 30. 10. 1991 ke zprávě o územních ekologických limitech těžby uhlí

a energetiky v Severočeské hnědouhelné pánvi.

Tato vládní usnesení závažným způsobem zužují prostor pro rozvoj lokalit Chabařovice a Čs. armády a mají vliv i na rozvoj lomu Bílina a lokality Libouš. Při jejich respektování je revír schopen produkovat následující odbytové těžby:

r. 1995	53,0 mil. t
r. 2000	45,0 mil. t
r. 2005	42,7 mil. t

Přitom životnost jednotlivých lokalit se předpokládá u DNT cca do r. 2030, J. Šverma 2007, ČSA 2010, Vršany 2030, Most-Kopisty 2004, Bílina 2023, Chabařovice 1996, Žižka 1992, Alexandr 1994, Centrum po r. 2000, Kohinoor 2020.

Konkretizace druhé podmínky by měla být obsahem zásad státní palivoenergetické politiky. Skutečnost, že "Energetická politika ČR" byla vládou ČR schválena po několika odkladech až 19. 2. 1992 (usnesení vlády ČR č. 112), svědčí o neobyčejné složitosti této problematiky.

V této souvislosti je však nutno počítat s tím, že v podmínkách tržní ekonomiky samozřejmě nebude stát diktovat výši těžeb, jak tomu bylo v direktivně řízeném hospodářství. Jeho nezastupitelná úloha však spočívá ve stanovení dlouhodobého trendu a strategie v rozvoji struktury a tím i energetických potřeb státu. Vlastní tržní mechanismus by měl umožnit pouze dílčí korekce tohoto trendu dle skutečné situace na trhu. Tato praxe je v zaběhnutých tržních ekonomikách běžná.

Takový oficiální dokument zatím chybí. K dispozici jsou pouze neschválená čísla z poslední verze energetické politiky ČR, která by měla být schválena ve vládě ČR ještě v prvním čtvrtletí 1992. Z globálních čísel "Energetické politiky ČR" lze odvodit, že požadavky na hnědé uhlí z SHR mohou být podstatně nižší, než těžební možnosti revíru, vycházející z územně ekologických omezení. Z údajů vyplývá, že při tzv. "vysokém scénáři" rozvoje energetiky by mohly odbytové těžby SHR činit v

r. 1995	cca 40 mil. t
r. 2000	cca 36 mil. t
r. 2005	cca 34 mil. t.

Při tzv. "nízkém scénáři" by mohly být ještě cca o 3 mil. t/r nižší. Energetická politika předpokládá, že snížené potřeby hnědé uhlí bude dosaženo snížením energetické náročnosti národního hospodářství, jakožto důsledku jeho restrukturalizace, vyšším podílem energie z jaderných elektráren a zvýšením dovozu zemního plynu. Tyto údaje je však třeba chápat jako hrubě orientační.

Ať už praxe tyto předpoklady potvrdí, nebo nepotvrdí, je evidentní, že takový záměr existuje a revír se na tuto možnost musí připravit. Že nejde o maličkost dosvědčuje skutečnost, že i proti velmi nízkým odbytovým předpokladům r. 1992 (cca 52 mil. t) by musela těžba během 3 - 4 let poklesnout přibližně o 12 mil. t a oproti skutečnosti r. 1991 (58,911 mil. t) téměř o 19 mil. t. Obraz revíru by pak byl zcela jiný, než jak jej známe dnes.

Zhodnocení různých variant revíru v těchto nových podmínkách bude jedním z vážných úkolů odboru rozvoje revíru, přičleněného od 1. 1. 1992 k s. p. VÚHU Most.

Třetí podmínka, tj. schopnost konkurovat jiným zdrojům energie, má několik stránek:

- především je to nesporná přednost hnědé uhlí z SHR, spočívající ve skutečnosti, že se jedná o největší domácí zdroj primární energie, nepodléhající politickým a z toho vyplývajícím cenovým otřesům, jak jsme toho svědky u ro-

py a zemního plynu, jejichž největší zásoby jsou soustředěny v geopoliticky nejlabilnějších oblastech světa. Z tohoto hlediska může být uhlí z SHR určitým stabilizujícím faktorem, navozujícím jistotu v prvotních energetických zdrojích, která je v energetické politice prosperujícího státu naprosto nezbytná,

- je dále stále více zřejmé, že uplatnění hnědého uhlí ve výhledu a tím i další rozvoj těžby v SHR je do značné míry podmíněn tím, podaří-li se podstatně zmírnit negativní důsledky na životní prostředí, vznikající při jeho těžbě a zvláště užití. Proto orientace na řešení problematiky snižování balastních a škodlivých podílů v hnědouhelných produktech úpravními procesy a na vývoj technologií, které ve sféře užití hnědého uhlí budou schopny jeho energetický a surovinový potenciál využívat efektivněji a ekologicky přijatelnou formou, je zcela nezbytná. Je také třeba počítat s tím, že hnědému uhlí z SHR budou ve výhledu konkurovat nejen tzv. ušlechtilá paliva a černé uhlí, ale také hnědé uhlí z ostatních těžebních oblastí. Nejhuře odbytelné tak budou především nejméně kvalitní druhy uhelné produkce SHR. Odbytelnost uhlí z SHR pak může pozitivně ovlivnit jen zvýšení užitečných vlastností hnědouhelné produkce a uplatnění efektivnějších a současně ekologicky přijatelných způsobů jejího užití. Právě riziko neobstání na energetickém a surovinovém trhu budoucnosti se současnou hnědouhelnou produkcí by mělo nejen opodstatňovat, ale především motivovat k intenzivnímu řešení problematiky vyššího zhodnocení energetického a surovinového potenciálu hnědého uhlí z SHR. Řešení této problematiky bude hlavním předmětem činnosti odboru úpravy a užití uhlí, zřízeného k 1. 1. 1992 ve VÚHU s. p. Most,
- konečně zásadním hlediskem pro uplatnění hnědého uhlí z SHR již v blízké budoucnosti bude muset být prokázání jeho ekonomické konkurenceschopnosti (i při zahrnutí nákladů na tzv. "ekologizující" opatření) vůči potenciálním substitučním energetickým a surovinovým zdrojům. V této souvislosti vyvstává otázka jaké náklady (resp. jaký "finanční prostor") na tzv. ekologizující opatření při těžbě, zpracování a užití uhlí z SHR jsou ještě únosné, aby toto uhlí obstálo v konkurenci na budoucím trhu energetických a surovinových zdrojů. Dle jedné z úvah lze tento finanční prostor, který by mohl být maximálně k dispozici, stanovit jako rozdíl mezi kritériální cenou a nákladovou cenou hnědého uhlí v určitých časových horizontech, přičemž kritériální cena by byla určena tzv. marginální ekonomickou efektivností možné náhrady hnědého uhlí jiným palivem či surovinou, schopným uspokojovat stejnou potřebu. Nákladovou cenu by tvořil součet nákladů na těžbu, úpravu, případně dopravu hnědého uhlí a zisku odpovídajícího míře rentability vynaloženého kapitálu.

Čtvrtou podmínkou, která bude mít nesporný vliv na dynamiku a míru poklesu těžby uhlí v SHR, je faktická a finančně devizová dostupnost jiných primárních zdrojů energie.

Jestliže první tři podmínky může SHR více či méně ovlivnit, ovlivnění čtvrté stojí zcela mimo jeho možnosti. Rozhodovat zde totiž budou především nabídka těchto paliv na světových trzích a exportní výkonnost hospodářské sféry, která jediná je zdrojem potřebných deviz pro jejich nákup.

Z toho, co bylo řečeno a po zvážení technicky dostupných a ekonomicky ještě přijatelných opatření, lze zásady pro další vývoj těžební činnosti v SHR formulovat takto:

- a) povrchový (lomový) způsob dobývání, bude i nadále dominantní metodou dobývání v SHR a to v té části ložiska, kde mocnost nadloží nepřekračuje hodnotu 200 m. Důvodem je řádově vyšší využití uhelných zásob a nižší výrobní náklady ve srovnatelných geologických podmínkách, než je tomu u metody hlubinného dobývání,
- b) hlubinná těžba bude soustředována zásadně do té části ložiska, kde mocnost

nadloží překračuje 200 m, prioritně do nejhlubší části mezi Litvínovem a Duchcovem, kde mocnost nadloží dosahuje až 400 m. Teprve v druhé řadě budou pro hlubinnou těžbu využívány jiné plochy a pilíře, které budou pro lomovou těžbu z různých důvodů (převážně územně ekologických) nepřístupné,

- c) v maximálně technicky možné míře bude usilováno o minimalizaci zásahů do krajiny z titulu lomové i hlubinné těžby,
- d) zásadním způsobem bude zkracováno období mezi ukončením báňské činnosti a předáním opuštěných ploch k rekultivaci. Tento časový interval by neměl přesáhnout jeden rok. Podmínkou toho je, aby hrubé zemní práce pro účely rekultivací byly nedílným posledním článkem v technologickém řetězu báňsko-provozní činnosti,
- e) součástí prognózních studií každé lokality bude návrh způsobu zahlazení stop po báňské činnosti, vycházející ze zásad tvorby krajiny a technických možností báňského provozu, odsouhlasený s útvary regionálního rozvoje příslušné oblasti. Tvorba odsouhlaseného budoucího reliéfu krajiny bude pro příslušného provozovatele těžby závazná,
- f) budou vytvořeny podmínky pro daleko spravedlivější odškodnění organizací i občanů z oblastí uvolňovaných pro báňskou činnost,
- g) s cílem snížit ekologickou závadnost spalování uhlí a stimulovat tak zájem o uhlí z SHR, bude postupně rozšiřována nabídka nových druhů paliv s ekologicky přijatelnějšími parametry,
- h) v cenové oblasti bude sledována cesta, která zajistí konkurenceschopnost uhlí z SHR mezi ostatními palivy na trhu.

Nutnou podmínkou pro fungování těchto zásad je vytvoření stabilního zákonného rámce pro hornické podnikání ze strany státu, který by měl být vyjádřen novým horním zákonem, zákonem o ochraně životního prostředí, daňovým zákonem a v neposlední řadě i prozíravou státní cenovou politikou.